

Nieuws en informatienetwerken: de Medici en het begin van de Opstand in de Nederlanden (1566)

Nina LAMAL

Abstract

This contribution underlines the importance of news on the Dutch Revolt for the Medici-family. The Medici, (grand)dukes of Tuscany, received various news reports on the deteriorating situation in the Netherlands on a weekly basis. In recent literature on early modern communication, two different types of news writers and news have been discerned. This article shows that these categorizations blur our understanding of early modern information networks.

INLEIDING

Op 25 augustus 1566 beschreef Giovanni Battista Guicciardini in een brief aan Francesco de' Medici de beeldenstorm in Antwerpen als 'een helse en duivelse storm'.¹ In de late zomer en de vroege herfst van 1566 verspreidde een golf van iconoclasme zich met een enorme snelheid over de gehele Nederlanden.² De schaal waarop de kerken in de Lage Landen werden verwoest, veroorzaakte een schok bij de tijdgenoten. De verdere ontwikkelingen in de Nederlanden werden met grote belangstelling gevolgd op het Italiaanse schiereiland.³ De Medici, (groot)hertogen van Toscane, werden via verscheidene handgeschreven nieuwsbrieven op de hoogte gehouden over de situatie. Deze nieuwsberichten, waaronder die van Giovanni Battista Guicciardini, geven een inzicht in de redenen van de interesse van deze familie in de Nederlandse Opstand. Dit artikel bestudeert de redenen voor die interesse in de Nederlandse Opstand aan de hand van de nieuwsberichten en de informatienetwerken van de Medici. Door zowel aandacht te besteden aan de verschillende

¹ Tweehonderdeenendertig brieven van Giovanni Battista Guicciardini werden uitgegeven door: M. Battistini, *Lettere di Giovan Battista Guicciardini a Cosimo e Francesco de Medici scritte dal Belgio dal 1559 al 1577*, (Brussel-Rome, 1949). Voor de periode 1569-1570 zijn er een aantal onuitgegeven brieven van Giovanni Battista Guicciardini terug te vinden in de correspondentie van Gian Luigi di Niccolò Vitelli: Archivio di Stato di Firenze (hierna ASF), Mediceo del Principato (hierna MdP), 650, fl, 146, 147, 179r-v, 180r-v, 185, 200, 201, 212r-v, 225, 239, 246-247, 254r-v, 264, 267, 272, 286r-v, 290r-v, 293.

² J. Scheerder, *De Beeldenstorm*, (De Haan, 1974); P.M. Crew, *Calvinist preaching and iconoclasm in the Netherlands 1544-1569*, (Cambridge, 1978); S. Deyon, A. Lottin, *Les casseurs de l'été 1566. L'iconoclasm dans le Nord de la France*, (Parijs, 1981); P. Arnade, *Beggars, Iconoclasts, and Civic Patriots* (Ithaca, 2008).

³ S. Moretti, 'La trattatistica italiana e la guerra: il conflitto tra la Spagna e le Fiandre', *Annali dell'Istituto storico italo-germanico in Trento*, 20 (1994), 129-164.

soorten aan informatie als aan de inhoud van de nieuwsberichten over de beeldenstorm biedt deze bijdrage een beter inzicht in het functioneren van de vroegmoderne informatienetwerken.

In het recente onderzoek bestaat een groeiende belangstelling voor vroegmoderne vormen van communicatie en in het bijzonder voor handgeschreven nieuwsbrieven.⁴ Lange tijd hadden historici enkel aandacht voor het gedrukte nieuws. Hierdoor bleven informatienetwerken, waarbinnen handgeschreven nieuwsbrieven een rol speelden, buiten beeld. In de recente literatuur ligt de nadruk op een professionele en commerciële markt voor nieuwsberichten. Vanaf het einde van de vijftiende eeuw had zich op het Italiaanse schiereiland een commerciële markt voor nieuws ontwikkeld, waarvan Rome en Venetië de centra waren.⁵ In deze steden verzamelden professionele scribenten, *menanti* of *novellanti*, nieuws en compileerden ze wekelijks nieuwsbrieven, *avvisi*, die ze verzonden naar verschillende abonnees. Italiaanse vorstelijke families, zoals Medici (Florence), Della Rovere (Urbino), D'Este (Ferrara), Gonzaga (Mantua), maar ook iets minder in aanzien staande geslachten, zoals de Romeinse Orsini (meer in het bijzonder de Bracciano-tak) hadden een abonnement op dergelijke nieuwsberichten.⁶ Door een aantal vormelijke aanpassingen in de loop van de zestiende eeuw werden *avvisi* duidelijk onderscheidbaar van privébriefen.⁷ Twee cruciale aanpassingen betroffen de anonimiteit van de auteur en de verandering in de lay-out. In *avvisi* werd gebruikt gemaakt van titels, met vermelding van een specifieke plaats en datum, waarbij onder de titel al het nieuws uit die bewuste plaats in alinea's werd weergegeven. Mario Infelise heeft beklemtoond dat het ontstaan van dit onderscheid een gradueel

⁴ R. Pieper, *Die Vermittlung Einer Neuen Welt: Amerika Im Nachrichtennetz Des Habsburgischen Imperiums 1493-1598*, (Mainz, 2000); B. Dooley, S. A. Baron, red., *The Politics of Information in Early Modern Europe*, (Londen, 2001); J.W. Koopmans, red., *News and Politics in Early Modern Europe (1500-1800)* (Leuven, 2005); W. Behringer, 'Communications Revolutions. A Historiographical Concept', *German History*, 24 (2006), 333-374; C. Zwierlein, *Discorso Und Lex Dei. Die Entstehung Neuer Denkraumen Im 16. Jahrhundert Und Die Wahrnehmung Der Französischen Religionskriege in Italien Und Deutschland, 1559-1598*, (Göttingen, 2006); F. De Vivo, *Information and communication in Venice. Rethinking Early Modern Politics* (Oxford, 2007); F. Bethencourt, F. Egmond, red., *Cultural Exchange in Early Modern Europe: Correspondence and cultural exchange in Europe, 1400-1700, Volume 3* (Cambridge, 2007); B. Dooley, red., *The Dissemination of News and the Emergence of Contemporaneity in Early Modern Europe* (Burlington, 2010); M. Stensland, *Habsburg Communication in the Dutch Revolt* (Amsterdam, 2011).

⁵ M. Infelise, *Prima dei giornali: alle origini della pubblica informazione, secoli XVI e XVII* (Rome, 2002), 3-20.

⁶ De nieuwsberichten aan Medici zijn niet in één grote collectie bewaard gebleven, het merendeel van *avvisi* met betrekking tot de Nederlanden: ASF, MDP, 4253-4256. De *avvisi*-collectie van de hertogen van Urbino bevindt zich in *Biblioteca Apostolica Vaticana*, (hierna: BAV), Cod. Urb. 1042-1077; de collectie van de hertogen van Ferrara-Modena: Archivio di Stato di Modena, Cancelleria Ducale, Avvisi e Notizie, 1-39; de *avvisi* van de hertogen van Gonzaga-Monferrato: Archivio di Stato di Mantova, Archivio Gonzaga, 1981-2001; voor de Orsini di Bracciano zie: G. Brunelli, 'Canali Di Informazione Politica Degli Orsini Di Bracciano Fra Cinque e Seicento', in: E. Fasano Guarini, red., *L'informazione politica in Italia (secoli XVI-XVIII)*, (Pisa, 2001), 281-301.

⁷ Z. Hermanik-Barbarics, "Handwritten Newsletters as Interregional Information Sources in Central and Southeastern Europe," in: B. Dooley, red. *The Dissemination of News and the Emergence of "Contemporaneity" in Early Modern Europe*, 155-178.

proces was.⁸ Op die manier ontwikkelden *avvisi* zich in de zestiende eeuw tot een apart genre.

Zsuzsa Hermanik-Barbarics en Renate Pieper hebben twee types van nieuwsschrijvers onderscheiden.⁹ Het eerste type waren de *novellanti*, professionele nieuwsschrijvers die anonieme nieuwsbrieven compileerden en op wekelijkse basis aan verschillende abonnees bezorgden. Het tweede type waren vrienden en familieleden die elkaar op een spontane basis nieuwsberichten schreven. Richard Cust heeft een soortgelijk onderscheid gemaakt voor nieuwsbrieven in het begin van de zeventiende eeuw in England.¹⁰ Er circuleerden volgens Cust enerzijds pure 'newsletters', die volledig bestonden uit nieuwsberichten; anderzijds waren er 'unformalized newsletters', waarbij 'nieuws' een onderdeel van de brieven vormde, naast persoonlijke en commerciële informatie. De brieven van Giovanni Battista aan de Medici vallen echter moeilijk in een dergelijke classificering onder te brengen. Dergelijke eenvoudige categorieën zorgen ervoor dat de grote variëteit aan nieuwsberichten alsook de verschillende personen, betrokken in de transmissie van nieuws in vroegmodern Europa, grotendeels worden genegeerd.¹¹ In dit artikel zal ik aantonen dat er een grote variëteit aan nieuwsschrijvers bestond die als politieke informanten kunnen worden omschreven.

MEDICI-INFORMANT IN DE NEDERLANDEN

In 1527 was Giovanni Battista Guicciardini, samen met zijn broer Lorenzo, vanuit zijn thuisstad Florence naar Antwerpen getrokken om handel te drijven in de familiezaak.¹² De commerciële onderneming was weinig succesvol en kampte met veel schulden.¹³ De firma ging vrij snel failliet nadat in 1543 twee schepen die de firma Guicciardini had gehuurd door piraten werden gekaapt in de golf van Biskaje. Op vraag van de belangrijkste Genuese bankier in de Lage Landen, Gaspare Ducci, werden het geld en de goederen van de firma in beslag genomen. Een vijftiental jaren later, rond 1558 of 1559, begon Giovanni Battista politieke nieuwsbrieven naar Cosimo I de Medici te schrijven.¹⁴ Tussen

⁸ M. Infelise, *Prima dei giornali: alle origini della pubblica informazione*, 9.

⁹ Z. Hermanik-Barbarics, R. Pieper, 'Handwritten Newsletters as a Means of Communication in Early Modern Europe', in: *Correspondence and Cultural Exchange in Europe 1400-1700*, 62-64.

¹⁰ R. Cust, 'News and Politics in Early Seventeenth-Century England,' *Past and Present* (1986), 60-90.

¹¹ Brendan Dooley merkt eveneens op dat een onderscheid tussen 'private' en 'publieke' nieuwsbrieven niet houdbaar is, B. Dooley, 'Sources and methods in Information history', in: J. Koopmans, red., *News and Politics in Early Modern Europe (1500-1800)*, 33.

¹² D. Aristodemo, 'Giovanni Battista Guicciardini', *Dizionario Biografico degli Italiani*, 61 (2004); M. Jacquain, *Een minder bekende "Vlaamse" G.: G.B., de korrespondent van de Medici's, Ons erfdeel*, 3 (1975), 321-396.

¹³ R. A. Goldwithe, *Private Wealth in Renaissance Florence: A Study of Four Families*, (Princeton, 1968), 149.

¹⁴ In een brief van 11 september 1566 schreef Giovanni Battista dat hij al ongeveer acht jaar lang dergelijke brieven had gestuurd: M. Battistini, *Lettere di Giovan Battista*, 275.

1559 en 1570 redigeerde hij op tweewekelijkse basis nieuwsbrieven over de toestand in de Nederlanden.¹⁵ De carrière van Giovanni Battista laat zien dat er niet zomaar een tweedeling in het soort *scribendi* kan worden gemaakt. Het waren niet enkel professionele nieuwsschrijvers of familieleden die nieuwsberichten schreven. Italiaanse kooplieden, geleerden en reizigers in de Lage Landen konden allerlei redenen hebben om nieuwsberichten naar hun thuissteden te sturen. In Giovanni Battista's geval kan de rechtszaak met Gaspare Ducci een belangrijke rol hebben gespeeld.

Er zijn geen eenduidige aanwijzingen waarom Giovanni Battista nieuwsbrieven schreef naar Cosimo I de' Medici. Vermoedelijk hoopte hij via deze brieven op bemiddeling van Cosimo I in zijn rechtszaak met Gaspare Ducci.¹⁶ Giovanni Battista had in 1568 nog steeds schulden door het lange aanslepen van dit proces. Het is aannemelijk dat hij werd betaald voor het schrijven van de nieuwsbrieven, maar tot nu toe zijn er geen schriftelijke overeenkomsten of rekeningen opgedoken die een dergelijke veronderstelling kunnen ondersteunen. Buiten de nieuwsbrieven kreeg Giovanni Battista ook enkele specifieke opdrachten van Cosimo I de' Medici. Zo werd hij een aantal keer belast met het lenen van geld op de Antwerpse beurs voor rekening van de Medici of moest hij bemiddelen bij de totstandkoming van handelscontracten voor de aankoop van aluin. Verder werd Giovanni Battista Guicciardini ingeschakeld om advies in te winnen bij Leuvense juristen, waaronder de hoogleraar van civiel recht Elbertus Leoninus, in verband met het conflict tussen de Medici en D'Este familie omtrent de ceremoniële rangorde aan het pauselijke hof.¹⁷ Personen met dergelijke opdrachten vormden een essentieel onderdeel van het vroegmoderne informatiesysteem. In recent onderzoek over 'agents' of 'brokers' beklemtoont Marika Keblusek dat deze personen niet zozeer een beroep maar eerder een functie uitoefenden.¹⁸ 'Agentschap' was een complexe functie waarin vele relaties en belangen met elkaar waren verweven. Giovanni Battista Guicciardini kan het best worden getypeerd als een 'information broker', een makelaar in informatie. Naast de vraag naar Giovanni Battista Guicciardini's persoonlijke motieven voor het schrijven van nieuwsberichten stelt zich de vraag waarom het voor de Medici belangrijk was om op de hoogte te blijven over wat zich in de Nederlanden afspeelde.

¹⁵ In de periode van 1571 tot en met 1576 zijn er tot nu toe geen nieuwsberichten van Giovanni Battista Guicciardini teruggevonden. Voor de jaren 1576 en 1577 zijn er wel brieven bewaard gebleven, Battistini, *Lettere di Giovan Battista*, 348-378. Een aantal onuitgegeven brieven voor het jaar 1577 zijn terug te vinden: ASF, Miscellanea Medicea 28, f27, 222, 225, 228, 230-232v, 234, 236-237.

¹⁶ Battistini, *Lettere*, 308.

¹⁷ Battistini, *Lettere*, 167-171, 179. Voor meer informatie zie, G. Mondaini, *La questione di precedenza tra il duca Cosimo I e Alfonso II d'Este*, (Florence, 1898).

¹⁸ H. Cools, M. Keblusek en B. Noldus, red., *Your Humble Servant: Agents in Early Modern Europe*, (Hilversum, 2006). M. Keblusek, B. Noldus, red., *Double Agents: Cultural and Political Brokerage in Early Modern Europe*, (Leiden, 2011).

DE MEDICI EN DE NEDERLANDSE OPSTAND

Giovanni Battista Guicciardini's oudste bewaarde brief dateert van september 1559. In dat jaar was met het sluiten van de vrede van Cateau-Cambrésis een einde gekomen aan decennia van oorlogsvoering tussen de Habsburgse vorsten en de Valois koningen van Frankrijk. Voor het Italiaanse schiereiland betekende deze vrede het begin van een stabiele en rustige periode, beter bekend als de *Pax Hispanica*. Het koninkrijk Napels, Sicilië en het hertogdom Milaan behoorden nu rechtstreeks tot het Habsburgse rijk.¹⁹ Karel V had in 1530, de Medici dynastie opnieuw in Florence geïnstalleerd.²⁰ Het hertogdom Toscane kwam op die manier net zoals de rest van het Italiaanse schiereiland, met uitzondering van Venetië, onder indirecte Habsburgse invloed.²¹ In het historische onderzoek werd deze periode van Habsburgse dominantie lange tijd gekarakteriseerd als een periode van decadentie en verval.²² In de recente historiografie wordt deze periode gerevalueerd en wordt de idee van Spaanse dominantie genuanceerd.²³ Daarbij gaat veel aandacht naar de gemeenschappelijke belangen van de Italiaanse staten en de Spaans-Habsburgse kroon en de strategieën waarmee deze probeerde de verschillende Italiaanse staten aan zich te binden.²⁴ Een goed voorbeeld van een dergelijke strategie was het huwelijk dat Cosimo I de' Medici in 1539 sloot met Eleonora de Toledo, dochter van de vicekoning van Napels, Pedro Alvarez de Toledo.²⁵ Karel V hoopte zich op die manier te verzekeren van Cosimo's loyaliteit maar tegelijkertijd verwierf Cosimo, via de familie de Toledo, een meer vooraanstaande positie binnen het Spaans-Habsburgse rijk.

De verschillende Italiaanse staten waren op nagenoeg elk niveau betrokken bij de oorlogsinspanningen tegen de rebellen in de Nederlanden.²⁶ Een groot deel van de Habsburgse troepen werden in Italië gerekruteerd: niet enkel in gebieden die rechtstreeks onder Habsburgs bestuur stonden, maar ook in de hertogdommen Toscane, Urbino, Ferrara en in de Pauselijke Sta-

¹⁹ T. Dandele, 'Politics and the State System after the Habsburg-Valois wars', in: J. Marino red., *Early Modern Italy, 1550-1796*, (Oxford & New York, 2002).

²⁰ O. Rouchon, 'L'invention du principat médicéen (1512-1609)', in: J. Boutier, S. Landi, O. Rouchon, red., *Florence Et La Toscane, XIVe-XIXe Siècles: Les Dynamiques D'un État Italien* (Rennes, 2004), 65-90.

²¹ F. Diaz, *Il granducato di Toscana. I Medici*, (Turijn, 1976) 66-229; E. Cochrane, *Florence in the forgotten Centuries*, (Chicago, 1973), 13-92; J. R. Hale, *Florence and the Medici. The Pattern of Control*, (Londen, 1977).

²² J. Boutier, 'Les formes et l'exercice du pouvoir. Remarques sur l'historiographie récente de la Toscane à l'époque des Médicis (XVI-XVIIe siècles)', in: M. Ascheri, A. Conti, red., *La Toscana in età moderna (secoli XVI-XVIII). Politica, istituzioni, società: studi recenti e prospettive di ricerca*, (Florence, 2005), 1-59.

²³ M. Levin, *Agents of Empire: Spanish Ambassadors in Sixteenth-Century Italy* (Ithaca, 2005).

²⁴ A. Spagnoletti, *Principi Italiani e Spagna Nell'età Barocca* (Milaan, 1996).

²⁵ C. J. H. Sanchez, 'Naples and Florence in Charles V's Italy: Family, Court and Government in the Toledo-Medici Alliance', in: T. Dandele, J. Marino, red., *Spain in Italy: Politics, Society, and Religion 1500-1700* (Leiden, 2007), 135-180.

²⁶ G. Parker, *The Army of Flanders and the Spanish Road 1567-1609. The Logistics of Spanish Victory and Defeat in the Low Countries War* (Cambridge, 1972).

ten.²⁷ In 1567 trok Gian Liugi di Niccolò Vitelli, één van de meest beloftevolle militairen van Cosimo I, samen met een contingent Toscaanse soldaten mee naar de Nederlanden in het zog van de expeditie van de hertog van Alva. 'Chiappino' (de beer) Vitelli was, na de hertog van Alva, de belangrijkste man in de Spaans-Habsburgse militaire hiërarchie in de Lage Landen.²⁸

Niet alleen leverden deze staten militairen, ze financierden ook de oorlogsvoering in de Nederlanden. De Genuezen waren de belangrijkste bankiers van de Spaanse kroon en leenden gigantische sommen aan Filips II.²⁹ De Medici droegen eveneens financieel bij aan de oorlogsinspanningen. In 1572 laaide het conflict in de Nederlanden opnieuw op, waarbij een groot aantal steden in Zeeland en Holland hun steun verklaarden aan Willem van Oranje. Chiappino Vitelli schreef verscheidene brieven naar Firenze met de dringende vraag om financiële hulp.³⁰ In 1572 leende Cosimo I 200.000 *scudi* aan de hertog van Alva voor het uitbetalen van de troepen.³¹ Cosimo deed dit niet alleen omdat hij middels zijn echtgenote verwant was aan de hertog van Alva, maar tevens omdat het hem een unieke kans bood om zich verder te profileren op het politieke toneel.³² Paus Pius V had in 1569 Cosimo I de titel van groothertog toegekend. Hierdoor werden de Medici de belangrijkste familie op het Italiaanse schiereiland, hoger in rang dan veel oudere adellijke geslachten zoals de Este of Savoy.³³ Deze titel werd echter niet erkend door Filips II en keizer Maximiliaan II.³⁴ Nadat Cosimo de lening had verstrekt gaf Filips II zijn protest formeel op en erkende hij Cosimo als groothertog van Toscane.

Het voorbeeld van Cosimo de' Medici illustreert dat het voor vele adellijke Italiaanse families belangrijk was om op de hoogte te blijven van de gebeurtenissen in de Nederlanden. Dit bood kansen om hun politieke macht en maatschappelijke aanzien te vergroten ten aanzien van de andere Italiaanse staten. Tegelijkertijd bood dit de mogelijkheid om een meer onafhankelijke positie ten opzichte van Filips II uit te bouwen.³⁵ Cosimo streefde ernaar zich te positio-

²⁷ G. Hanlon, *The Twilight of a Military Tradition: Italian aristocrats and European conflicts, 1560-1800* (New York, 1998), 47-48.

²⁸ M. Arfaio, 'Alla Destra Del Duca: La Figura Di Chiappino Vitelli Nel Contesto Degli Affreschi Vasariani Del Salone Dei Cinquecento', *Mitteilungen des kunsthistorischen institutes in Florenz*, (2007), 271-278.

²⁹ T.A. Kirk, *Genoa and the Sea. Policy and Power in an Early Modern Maritime Republic, 1559-1684* (Baltimore, 2005).

³⁰ ASF, MdP, 651, f33, 35r-v, 55r.

³¹ A. Contini, P. Volpini, red., *Istruzioni Agli Ambasciatori e Inviati Medicei in Spagna e nell' Italia Spagnola" (1536-1648) Tomo I: 1536-1586* (Rome, 2007), 344-346.

³² F. Angelini, 'L'Italia nell'età di Filippo II. Osservazioni preliminari', *Rivista storica Italiana* 92 (1980), 462-463.

³³ T. Osborne, 'The Surrogate War between the Savoys and the Medici: Sovereignty and Precedence in Early Modern Italy', *The International History Review*, 29:1 (2007), 1-21.

³⁴ G. Spini, 'Il Principato e il sistema degli stati europei', 191, 198. D. Marrara, 'I rapporti giuridici fra la Toscana e l'impero (1530-1576)', G. C. Garfagnini, red., *Firenze e la Toscana dei Medici nell' Europa del '500, Strumenti e veicoli della cultura relazioni politiche ed economiche*, (Florence, 1981), 217-222.

³⁵ D. Frigo, '“Small States” and Diplomacy: Mantua and Modena', in: D. Frigo, red., *Politics and Diplomacy in Early Modern Italy. The structure of diplomatic practice, 1450-1800* (Cambridge, 2000), 147-175.

neren in het complexe Habsburgse systeem en probeerde op die manier een plaats te verwerven op het Europese politieke toneel.³⁶ Hij beklemtoonde wel zijn goede band met Filips II, maar zonder zich daarom als zijn vazal te beschouwen.³⁷ In dit complexe politieke en diplomatieke spel waren informatie en nieuws uiterst belangrijk voor de Medici.

INFORMATIENETWERKEN

Hoe cruciaal de uitbouw van een uitgebreid netwerk van diplomaten onder Cosimo I was voor het legitimeren en het in standhouden van zijn macht, is door Alessandro Contini uitvoerig aangetoond.³⁸ Een belangrijke figuur in dat netwerk was de Florentijnse diplomaat in Venetië, Cosimo Bartoli. Hij verzamelde informatie en compileerde zelf op wekelijkse basis *avvisi*, die hij naar Florence zond.³⁹

Maar het communicatienetwerk was niet alleen gebaseerd op officiële diplomaten. Het was, zoals reeds aangegeven, een uiterst complex en flexibel systeem gebaseerd op patronagerelaties.⁴⁰ Ferdinando de' Medici, zoon van Cosimo I, had in 1562 de kardinaalstitel verkregen, maar trok pas in 1569 naar Rome.⁴¹ Wel beschikte hij al die tijd over agenten in Rome die hem op de hoogte hielden van de gebeurtenissen aan de Romeinse Curie. Naast anonieme nieuwsbrieven uit professionele schrijversbureaus, schreven deze Florentijnse vertrouwelingen eveneens *avvisi*. In die nieuwsberichten uit Venetië en Rome werd vaak bericht over de toestand in de Nederlanden.⁴²

Nog belangrijker voor de informatieverwerving van de Medici was dat ze over informanten in de Nederlanden zelf beschikten. Antwerpen gold op dat moment als één van de grootste commerciële centra in vroegmodern Europa, waar tal van buitenlandse handelaren resideerden. In diens beroemde *Descriptione de tutti i Paesi Bassi* typeerde Lodovico Guicciardini, Giovanni Battista's broer, Antwerpen als een bloeiende handelsmetropool.⁴³ Al was de Genuese handelsnatie het sterkst vertegenwoordigd in de Scheldestad, ook de

³⁶ F. Angiolini, 'L'Italia nell' età di Filippo II. Osservazioni preliminari', 469.

³⁷ F. Diaz, *Il granducato di Toscana. I Medici, 183-185*; G. Spini, 'Il principato dei medici e il sistema degli stati Europei del cinquecento', in: *Firenze e la Toscana dei Medici nell'Europa del '500*, 190-191.

³⁸ A. Contini, "Aspects of Medicean Diplomacy in the Sixteenth Century," in: D. Frigo, red., *Politics and Diplomacy in Early Modern Italy*, 49-94.

³⁹ ASF, MdP, 3080-3081. J. Bryce, *Cosimo Bartoli (1503-1572): The Career of a Florentine Polymath* (Gêneve, 1983).

⁴⁰ A. Contini, "Aspects of Medicean Diplomacy in the Sixteenth Century", 59.

⁴¹ E. Fasano Guarini, 'Rome, workshop of all the practices of the world': from the letters of Cardinal Ferdinando de' Medici to Cosimo I and Francesco I, in: G. Signorotto & M.A. Visceglia red., *Court and Politics in Papal Rome, 1492-1700*, (Cambridge, 2002), 53-77.

⁴² ASF, MdP, 4025-4026, ASF, *Miscellanea medicea*, 14.6.

⁴³ P. Jodogne, red., *Lodovico Guicciardini (1521-1589). Actes du colloque international des 28, 29 et 30 mars 1990* (Leuven, 1991); D. Aristodemo, *Lodovico Guicciardini, Descrizione di tutti i paesi bassi: edizione critica* (Amsterdam, 1994).

Florentijnse handelaren beschikten er over een eigen natie.⁴⁴ Vanaf het midden van de zestiende eeuw controleerden de Medici de Florentijnse handelsnaties in het buitenland steeds strakker. De Florentijnse consul in Antwerpen onderhield dan ook nauwe contacten met de Medici.⁴⁵ Sommige Florentijnse handelaren, zoals Tomaso Marchi, schreven af en toe nieuwsbrieven naar Cosimo I de' Medici.⁴⁶ De belangrijkste van deze Florentijnse groep schrijvende handelaren was Giovanni Battista Guicciardini.

Giovanni Battista's nieuwsberichten geven extra aanwijzingen over hoe hij informatie vergaarde en hoe de nieuwsbrieven aankwamen aan het Florentijnse hof. In 1559 verhuisde Giovanni Battista van Antwerpen naar Brussel. Vermoedelijk gebeurde dit omwille van zijn proces met Gaspere Ducci, maar deze verhuis had een grote invloed op zijn informatieverwerving. Paul Arblaster heeft aangetoond dat Brussel een bijzonder belangrijke plaats was voor het verzamelen van politieke en diplomatieke informatie.⁴⁷ Het hof van de regent resideerde er en de verschillende bestuurlijke raden hadden er hun zetel. De stad lag bovendien op het kruispunt van diverse belangrijke internationale routes. Het is geen toeval dat de familie Tassis, die in het begin van de zestiende eeuw het monopolie kreeg over de postroutes, haar hoofdvestiging had in Brussel.⁴⁸ Giovanni Battista had, met Brussel als uitvalsbasis, tal van mogelijkheden om zich te informeren over de politieke situatie.

Hij kreeg nieuws uit en over de situatie in Engeland via zijn broer Vincenzo, die in Londen verbleef. Dit was interessant voor de Medici, die tot het begin van de zeventiende eeuw geen residerende diplomaat hadden aan het Engelse hof.⁴⁹ Zij waren voor hun nieuwsvoorziening dan ook afhankelijk van *avvisi* en van de Florentijnse handelaren in Londen.⁵⁰ Via zijn jongere broer, Lodovico Guicciardini, ontving Giovanni Battista eveneens nieuws uit Antwerpen. In die periode reed er een dagelijkse postdienst tussen Antwerpen en Brussel. Antwerpen had als bloeiende handelsstad eveneens een belangrijke functie in het vroegmoderne communicatienetwerk. Zsusa Hermanik-Barbarics en Renate Pieper suggereren, op basis van hun onderzoek naar de *Fugger Zeitungen*, dat Antwerpen vanaf 1572 na Venetië en Rome het derde belangrijkste

⁴⁴ J.A. Goris, *Étude sur les colonies marchandes méridionales (Portugais, Espagnols, Italiens) à Anvers de 1448 à 1567*, (Leuven 1925); J. Denucé, *Italiaansche koopmansgeslachten te Antwerpen in de XVIe-XVIIIe eeuwen*, (Mechelen, 1934), P. Subacchi, 'Italians in Antwerp in the Second Half of the Sixteenth Century', H. Soly, A. K. L. Thijs, red., *Minderheden in Westeuropese steden (16de-20de eeuw)*, (Brussel, 1995), 74-90.

⁴⁵ ASF, MdP 4253, f26-28r A. Grunzweig, 'Les papiers du Magistrat des Consulats aux Archives d'État de Florence', *Bulletin de l'Institut historique belge de Rome*, XII (1932), 5-59.

⁴⁶ ASF, MdP 4253, f18.

⁴⁷ P. Arblaster, 'Antwerp and Brussels and Inter-European Spaces in News Exchange', in: B. Dooley, red., *The Dissemination of News*, 195-198.

⁴⁸ W. Behringer, *Im Zeichen des Merkur: Reichpost und Kommunikationsrevolution in der Frühen Neuzeit*, (Göttingen, 2003), 67.

⁴⁹ A. Contini, 'Medicean Diplomacy in the Sixteenth Century', 89

⁵⁰ A. Crinò, 'Avvisi di Londra di Petruccio Ubaldini, fiorentino, relativi agli anni 1579-1594, con notizie sulla guerra di Fiandra', *Archivio Storico Italiano*, 127 (1969), 461-581.

informatiecentrum van Europa werd.⁵¹ Ongeveer één vijfde van alle *avvisi* gericht aan de Augsburgse bankiersfamilie Fugger kwamen uit de Scheldestad. Hermanik-Barbarics en Pieper relateren de opkomst van Antwerpen als informatiecentrum aan de economische bloei van de stad, en niet aan de uitbraak van de opstand in de Nederlanden.

De Opstand was nochtans een belangrijke politieke ontwikkeling voor de opkomst van Antwerpen als informatiecentrum. Een Italiaans equivalent voor deze Fuggercollectie, zijn de *avvisi* bestemd voor de hertogen van Urbino.⁵² Voor de eerste jaren van de opstand (1566-1571) bestaat de laatstgenoemde verzameling van *avvisi* echter uit nieuwsberichten die in eerste instantie werden verzameld door een andere telg van de Fuggerfamilie, Ulrich Fugger.⁵³ Een opvallend vaststelling is dat na de aanbidding van het smeekschrift aan Margareta van Parma in april 1566, nieuws uit de Nederlanden opdook in de berichten.⁵⁴ Vanaf deze gebeurtenis werd nieuws over de Nederlanden in toenemende mate een vaste waarde in de handgeschreven *avvisi*. Voor 1566 kwamen er twaalf *avvisi* uit Antwerpen tegenover zesenvestig uit Rome. Het daaropvolgende jaar steeg dit aantal tot achtendertig *avvisi* uit Antwerpen tegenover tweeënveertig uit Rome; een tendens die wordt bevestigd in het jaar 1568. Er werden vierenvestig nieuwsbrieven uit Antwerpen verzonden tegenover vijftig uit Rome. Uit deze collectie blijkt dus dat in de tweede helft van de jaren 1560 op zo goed als wekelijkse basis berichten uit Rome en Antwerpen werden verzonden.

Ook Giovanni Battista schreef zijn brieven met de nodige regelmaat, om de twee weken, en meestal op een zondag of een maandag. Net op tijd om ze mee te kunnen geven met de koerier die op dinsdag in de richting van Italië trok. Het vroegmoderne postnetwerk was vrij goed geregeld en uitgebouwd.⁵⁵ In september 1566 schreef Giovanni Battista dat hij al jaren de brieven ‘per via di Trento’ met postmeester Giovanni Battista Bordogna de Tassis opstuurde. Deze brieven gingen van Brussel over Augsburg, via de Brennerpas, richting Trente en van daaruit naar Bologna en Florence. Van Florence liep de route vervolgens nog door tot Rome. Een andere route van de Nederlanden naar Italië liep via Frankrijk. Het postnetwerk ondervond daar tal van moeilijkheden

⁵¹ Z. Hermanik-Barbarics, R. Pieper, “Handwritten Newsletters as a Means of Communication in Early Modern Europe”, 74-75.

⁵² A. René, ‘Étude Critique Sur Quelques Recueils D’*avvisi*’, *Mélanges D’archéologie Et D’histoire* (1908), 115-139.

⁵³ Een dergelijke vergelijking tussen Rome en Antwerpen is voor de Medici-collectie niet mogelijk aangezien de collectie niet in zijn geheel bewaard is gebleven. C. Zwierlein, ‘Fuggerzeitungen als Ergebnis von Italienisch-deutschem Kulturtransfer 1552-1570’, *Quellen und Forschungen aus italienischen Archiven und Bibliotheken*, 90 (2010), 169-224.

⁵⁴ BAV, Urb Lat 1040, f213r-v. In het jaar 1565 komt er slechts één bericht uit Antwerpen met nieuws over de aankomst van de Zilvervloot.

⁵⁵ W. Behringer, *Im Zeichen des Merkur: Reichpost und Kommunikationsrevolution in der Frühen Neuzeit*, 67-136.

door de godsdienstoorlogen in Frankrijk. Giovanni Battista meldde in april 1566 dat een koerier was aangevallen en dat een deel van de brieven was gestolen, waaronder vermoedelijk ook de zijne.⁵⁶ Om die reden zond hij meestal een tweede kopie, 'per via di Ferrara', naar zijn broer Lorenzo Guicciardini, die tot 1570 aldaar resideerde.⁵⁷ Deze berichten gingen naar Venetië en van daaruit naar Ferrara. Lorenzo Guicciardini werd in 1570 tot senator in Florence benoemd.⁵⁸ Deze benoeming wijst op de goede verstandhouding tussen Medici en Guicciardini-familie. Lorenzo was een belangrijke schakel in het doorgeven van informatie aan het Florentijnse hof.⁵⁹

Soms maakte Giovanni Battista gebruik van andere mogelijkheden, zoals speciale koeriers die in opdracht van derden naar Rome reisden. In augustus 1568 gaf hij een brief mee met de speciale gezant die door de hertog van Alva naar Rome was gezonden om verslag uit te brengen bij de paus over de behaalde overwinning bij Jemmeningen. Hij zorgde er verder voor dat die gezant ook het Florentijnse hof in kennis stelde van deze overwinning.⁶⁰ Voor het verzamelen en verspreiden van informatie maakte Giovanni Battista gebruik van indirecte kanalen en voornamelijk van zijn familieleden. Daarnaast fungeerde hij ook zelf als intermediair. Chiappino Vitelli, de hogerge-noemde generaal van Cosimo I, schakelde bij zijn aankomst in de Nederlanden in 1567 Giovanni Battista Guicciardini in voor het verzenden van zijn brieven naar Cosimo.⁶¹ Cosimo I zond soms op zijn beurt de brieven die bestemd waren voor Chiappino Vitelli naar Giovanni Battista Guicciardini, die vervolgens de brieven aan Vitelli bezorgde.⁶² Met Chiappino Vitelli hadden de Medici toegang tot belangrijke informatie over de toestand in de Nederlanden. Chiappino berichtte daarover tot aan zijn dood in 1575 op regelmatige basis aan de Medici.⁶³ De Medici waren dus dankzij de *avvisi* uit Venetië, Rome, Antwerpen en hun informanten in de Nederlanden zelf goed geïnformeerd over de beginfase van de Nederlandse Opstand.⁶⁴

⁵⁶ Battistini, *Lettere*, 260.

⁵⁷ ASF, MdP 650, f 179r-v, 180r-v, 212r-v, 254r-v, 272, 286r-v

⁵⁸ ASF, MdP 4253, f21r

⁵⁹ A. Crinò, 'Avvisi di Londra di Petruccio Ubaldini, fiorentino', 461-581.

⁶⁰ ASF, MdP 650, f1r-v

⁶¹ Battistini, *Lettere*, 300.

⁶² ASF, MdP 4253, f19r-v, 34-35v.

⁶³ ASF, MdP 650-651.

⁶⁴ Het Medici-hof bleef later ook goed op de hoogte over de gebeurtenissen in de Nederlanden, onder andere met de komst van Don Giovanni de Medici, een bastaardzoon van Cosimo I de Medici; B. Dooley, 'Sources and Methods in Information History: The Case of Medici Florence, the Armada and the Siege of Ostende', in: J. Koopmans, red., *News and politics in Early Modern Europe (1600-1800)*, 29-46. B. Dooley, 'Art and Information Brokerage in the Career of Don Giovanni De' Medici', in: H. Cools, M. Keblusek en B. Noldus, red., *Your Humble Servant: Agents in Early Modern Europe*, 81-95.

NIEUWS OVER DE BEELDENSTORM

In zijn eigentijdse kroniek, *Istoria dei suoi tempi*, schreef de officiële historioograaf van de Medici, Giovanni Battista Adriani, dat het jaar 1566 in het teken stond van het ‘besmetten’ van de christelijke godsdienst: niet alleen door de opmars van de Turken in Hongarije, maar vooral door de gebeurtenissen in de Nederlanden. Daar ontstond in de woorden van Adriani ‘een grote beweging met een oneindige minachtig voor de Goddelijke eredienst en de goede en heilige religie’.⁶⁵ Adriani verwees hiermee naar de opkomst van de calvinisten en het uitbreken van de beeldenstorm in de Nederlanden. De periode tussen de lentes van 1566 en 1567 wordt vaak omschreven als een ‘wonderjaar’. Judith Pollmann beschreef hoe juist deze periode door de katholieke inwoners van de Nederlanden vooral als een ‘annus horribilis’ werd ervaren.⁶⁶ Onderstaande passage behandelt hoe over deze gebeurtenissen werd bericht en hoe beelden en verhalen werden geconstrueerd.

Op 5 april 1566 trok een groep van 200 edellieden in processie naar het paleis in Brussel om er hun smeekschrift aan landvoogdes Margareta van Parma aan te bieden.⁶⁷ In het smeekschrift vroegen ze religieuze moderatie en het bijeenroepen van de Staten-Generaal. Enkele dagen later, op 8 april, zond Giovanni Battista Guicciardini een Italiaanse vertaling van het smeekschrift naar Firenze.⁶⁸ Hij vermeldde daarbij dat de aanbidding van het smeekschrift iedereen verontrustte. Zo werd in Antwerpen en Brussel dag en nacht de wacht gehouden.

De zomer van 1566 was er één vol fricties en spanningen. De calvinisten hielden hagenpreken die op een massale belangstelling konden rekenen. In een brief van 30 juni beschreef Giovanni Battista Guicciardini de eerste hagenpreken die op 24 en 29 juni net buiten Antwerpen plaatsvonden.⁶⁹ Onder massale belangstelling predikten twee predikanten openlijk het calvinisme. Volgens Guicciardini waren eerder al preken gehouden aan de rand van de stad maar die vonden plaats in het geheim en konden op weinig belangstelling rekenen. Hij merkte herhaaldelijk op dat de mensen die naar de bijeenkomsten gingen dit nu deden zonder enige vorm van schaamte.⁷⁰ Het was dus vooral het openlijke en publieke karakter van deze bijeenkomsten die vele tijdgenoten, waaronder Guicciardini, met verbijstering sloegen. In verschillende anonieme *avvisi* werden grote aantallen gegeven van mensen die naar de preken gingen luisteren. In een ongedateerd bericht was te lezen dat ongeveer twintigduizend

⁶⁵ G. Adriani, *Istoria dei suoi tempi*, (Firenze, I Giunti, 1583) 767.

⁶⁶ J. Pollmann, *Catholic Identity and the Revolt of the Netherlands 1520-1635*, (Oxford, 2011), 14-20., 68-72.

⁶⁷ G. Parker, *De Nederlandse Opstand. Van Beeldenstorm Tot Bestand*, (Haarlem, 1978).

⁶⁸ Battistini, *Lettere*, 259-260. De opeenvolgende petities van het eedverbond werden ook telkens vertaald en opgestuurd naar de Medici, ASF, MdP 4254, f185-196.

⁶⁹ Battistini, *Lettere*, 266-267.

⁷⁰ Battistini, *Lettere*, 266.

mensen de preken bijwoonden, waarvan bovendien een achtduizendtal gewapend waren.⁷¹ De meeste anonieme *avvisi* gebruikten termen zoals ‘setta ugonotta’ (hugenootse sekte) of ‘quelli della nova religione’ (diegene van de nieuwe religie) om de calvinisten aan te duiden. Daarin verschilden de nieuwsbrieven van Giovanni Battista van deze *avvisi*. Hij voegde vaak bijvoeglijke naamwoorden toe, die de slechtheid en verdorvenheid van de ketters benadrukten.⁷² Volgens Giovanni Battista verspreidde ‘deze pest van prediking’ zich verder over de hele Nederlanden waar iedereen naar het voorbeeld van Antwerpen gewapend naar de preken trok.⁷³ Door te verwijzen naar de preken als een pest gaf hij een zeer negatieve interpretatie aan de gebeurtenissen. Hij refereerde daarmee ook naar de katholieke opvattingen waarbij ketterij vergeleken werd met ziektes.

Bovendien bracht Giovanni Battista naast feitelijke beschrijvingen over de gebeurtenissen ook analyses. Enkele dagen voor het uitbreken van de beeldenstorm, analyseerde Guicciardini de situatie. Giovanni Battista was er zich, net zoals vele anderen, van bewust dat enkel de koning de situatie kon pacificeren.⁷⁴ Volgens hem waren, in afwezigheid van Filips II, slechts twee personen in staat dit te doen. Hij vreesde voor een grote rebellie indien de prins van Oranje en de graaf van Egmond de situatie niet snel tot rust brachten.⁷⁵

Op 10 augustus braken de spanningen uit in geweld. Net buiten Steenvoorde, in de kerk van het Sint-Laurentiusklooster werden de beelden vernietigd. Midden augustus bereikte het nieuws over het iconoclasmie in de gebieden rond Ieper de steden Antwerpen en Brussel.⁷⁶ Op 20 augustus werd de Onze-Lieve-Vrouwekathedraal in Antwerpen zwaar beschadigd door de beeldenstormers. Peter Arnade toonde aan hoe de vernieling van de kathedraal in Antwerpen centraal kwam te staan in het narratief over de beeldenstorm.⁷⁷ De verschillende verslagen over de gebeurtenissen, waaronder een brief van Abraham Ortelius en de kroniek van de Luthers-gezinde Godevaert van Haecht, beschreven de gebeurtenissen op eenzelfde manier. Tijdens de ommegang van 15 augustus werden vanuit het publiek verschillende beledigingen geschreeuwd naar het beeld van Maria. Twee dagen later werd in de kathedraal het beeld van Maria opnieuw belachelijk gemaakt. Dit zorgde voor commotie en verschillende wachters probeerden iedereen uit de kerk te krijgen. Ze ver-

⁷¹ ASF, MdP 4254, f 198r-v.

⁷² Voornamelijk door het gebruik van ‘maladette’, ‘scellerate’, ‘pestifere’.

⁷³ Battistini, *Lettere*, 269.

⁷⁴ V. Soen, ‘“C’estoit Comme Songe Et Mocquerie De Parler De Pardon” Obstructie Bij Een Pacificatiemaatregel (1566-1567)’, *Bijdragen en Mededelingen Betreffende de Geschiedenis der Nederlanden*, 119, 3 (2004), 309-328.

⁷⁵ Battistini, *Lettere*, 270.

⁷⁶ Battistini, *Lettere*, 271.

⁷⁷ P. Arnade, *Beggars, Iconoclasts and Civic Patriots*, 141-148.

gaten echter de zuidelijke toegang af te sluiten waardoor later velen de kerk opnieuw betraden en vervolgens begonnen ze de beelden te vernielen.⁷⁸

In de nieuwsbrieven, bestemd voor de Medici, valt op dat dit narratief helemaal niet werd overgenomen. Zowel Guicciardini als de *avvisi* beschreven zeer beknopt de acties van de beeldenstormers. Zo werden in Antwerpen in de woorden van Giovanni Battista Guicciardini de kerken ontdaan van hun ornamenten, en werden de beelden van Christus, van Maria en van de Heiligen vernield. Een nieuwsbericht van 1 september meldde dat op die manier in totaal 4.000 kerken werden beschadigd en dat er in Holland en Zeeland geen misvieringen meer gehouden.⁷⁹ Dit was volgens de anonieme auteur te wonderbaarlijk om te geloven. De kerken in de Lage Landen waren immers niet alleen bekend om hun schoonheid en om hun rijkdommen, maar de inwoners van de Lage Landen hadden tevens de reputatie zeer devote katholieken te zijn. Deze beelden werden sterk uitgedragen door Lodovico Guicciardini in *Descrittione di tutti i Paesi Bassi*.⁸⁰ De beeldenstorm veranderde deze idyllische beeldvorming over de Nederlanden en haar inwoners.

De berichten naar de Medici beklemtoonden welke steden gespaard bleven van de onlusten. Het anonieme nieuwsbericht van 1 september vermeldde zo dat Brussel en Leuven gevrijwaard waren gebleven van de verwoestingen. Giovanni Battista Guicciardini beschreef de verwarrende toestand in Brussel waar de misvieringen onderbroken werden omdat er tal van geruchten de ronde deden dat de kerken, net zoals in alle andere steden, zouden worden aangevallen.⁸¹ Bovendien circuleerden er tal van geruchten dat de calvinisten alle aanwezige buitenlanders willen vermoorden. De stadspoorten en de kerken werden gesloten, de priesters bewapenden zich, en Margareta zond hulptroepen om de stad te beschermen. Volgens Guicciardini had Margareta van Parma goed gehandeld, waardoor de kerken niet werden geplunderd en de buitenlanders niet werden gedood.

Ook in Leuven deed zich geen beeldenstorm voor. Guicciardini beschreef hoe in de stad de studenten en de stedelingen zich verenigden om te voorkomen dat de calvinisten preken hielden. Samen hielden ze dag en nacht de wacht en zo hadden ze de kerken van vernieling gevrijwaard.⁸² Adriani vermeldde eveneens de Brusselse episode en het Leuvense verzet in zijn eigentijdse kroniek.⁸³ Voor het schrijven van zijn geschiedenis had Adriani inzage

⁷⁸ P. Arnade, *Beggars, Iconoclasts*, 143-144.

⁷⁹ ASF, MdP 4254, f 200-201r.

⁸⁰ L. Guicciardini, *Descrittione di tutti i paesi bassi*, Anversa, 1567, 27.

⁸¹ Battistini, *Lettere*, 272-273.

⁸² In Leuven werden op 23 augustus 1566 extra veiligheidsmaatregelen getroffen. De stadspoorten bleven dicht en de vreemdelingen die er verbleven werden gecontroleerd, zie G. Janssen, *Brabant in Het Verweer: Loyale Oppositie Tegen Spanje's Bewind in De Nederlanden Van Alva Tot Farnese: 1567-1578* (Kortrijk-Heule, 1989), 126.

⁸³ G. Adriani, *Istoria dei suoi tempi*, 768.

in het archief van de Medici. Dit voorbeeld toont aan dat hij waarschijnlijk de brieven van Guicciardini gebruikte voor het schrijven van de delen over de Nederlanden.⁸⁴

De nadruk op dit verzet is merkwaardig, aangezien de meeste tijdgenoten, waaronder de Gentse katholiek Marcus van Vaernewijck, vermeld stonden over de passiviteit van de katholieken, priesters en stadsbesturen tegenover de beeldenstormers.⁸⁵ In de voor de Medici bestemde berichten werd, door de aandacht te verschuiven naar de steden die gespaard bleven van de beeldenstorm, een heel ander verhaal gepresenteerd. Op die manier konden de nieuwsschrijvers de passiviteit verzwijgen en in de plaats daarvan het moedige verzet van de katholieken in de verf zetten. Dit komt ook duidelijk naar voor in een bericht van 17 november 1566 van Guicciardini. Hij somde hier de andere steden in de Nederlanden op die, naast Leuven en Brussel gevrijwaard waren gebleven van een beeldenstorm: Brugge in Vlaanderen, Aras in Artois, Bergen in Henegouwen, Dordrecht in Holland, en Nijmegen in Gelre. Hij benadrukte dat deze steden sterk waren gebleven en nu sterker waren dan ooit in hun geloof én dat ze bovendien nooit calvinistische preken hadden toegestaan in hun stad.⁸⁶

Al was op het moment dat hij deze brief schreef, de situatie in bepaalde delen van de Nederlanden alles behalve onder controle. Zo werden in Valenciennes de wapenschilden van de koning verwijderd. Bovendien weigerden de inwoners een garnizoen de toegang tot de stad. In december 1566 werd Valenciennes tot rebel verklaard, waarop regeringstroepen de stad belegerden.⁸⁷ In de nieuwsberichten dook een nieuw beeld op over de inwoners van de Nederlanden. Zo werden ze bestempeld als koppig, eigenzinnig en halsstarrig. Deze stereotypen hangen zeer sterk samen met de katholieke beeldvorming over protestanten. Maar het waren eveneens karaktertrekken die al langer aan de inwoners werden toegekend.⁸⁸ De calvinisten werden voortaan ook als echte vijanden beschouwd, voornamelijk doordat de troepen van Margareta van Parma werden omschreven als 'onze troepen', 'de katholieken' of 'de goeden'. Over de eerste kleine overwinning van de regeringstroepen, op 29 december 1566, beschreef Guicciardini hoe groot de drang was bij de soldaten om de vijand te vermoorden en het leek alsof God de kettters wilde straffen.⁸⁹ Die Goddelijke voorzienigheid speelde opnieuw een grote rol in de nieuwsberichten over Margareta's opeenvolgende overwinningen in maart 1567 bij

⁸⁴ Adriani nam in deze gevallen bijna letterlijk de brieven van Guicciardini over. G. Miccoli, 'Giovanni battista Adriani', in *Dizionario Biografico degli Italiani* (1960), E. Fasano Guarini, *Repubbliche e principi. Istituzioni e pratiche di potere nella Toscana granducale del '500-'600*, (Bologna, 2010), 268-278.

⁸⁵ J. Pollmann, *Catholic Identity and the Revolt of the Netherlands 1520-1635*, (Oxford, 2011), 14-20.

⁸⁶ Battistini, *Lettere*, 279.

⁸⁷ Battistini, *Lettere*, 282-283.

⁸⁸ L. Guicciardini, *Descrittione di tutti i paesi bassi*, Anversa, 1567, 29.

⁸⁹ Battistini, *Lettere*, 285.

Oosterweel en bij Valenciennes. Deze overwinningen op de rebellen werden in de nieuwsberichten geduid als een mirakel en als een wonder verricht door de goddelijke interventie.⁹⁰

CONCLUSIE

Het onderscheid tussen professionele en niet-professionele nieuwsschrijvers evenals de onderverdeling in twee soorten nieuwsbrieven – diegene met zuiver nieuwsberichten en brieven met nieuws in – is te artificieel. Dit artikel toont aan dat verschillende soorten nieuwsberichten de Medici bereikten via uiteenlopende routes. Anonieme *avvisi*, zowel uit de Nederlanden als uit Venetië en Rome, werden aan het Florentijnse hof gelezen. Naast deze wekelijkse aanvoer van nieuws, kregen zij echter bijkomende duiding van hun politieke informant in de Nederlanden, Giovanni Battista Guicciardini. Hij gaf meer context, becommentarieerde en analyseerde de gebeurtenissen. Een analyse was in de *avvisi* grotendeels afwezig. Deze verschillende soorten nieuws waren een cruciaal onderdeel van het complexe informatienetwerk van de Florentijnse staat. De Medici hadden belang bij snelle informatie en nieuwsanalyses, aangezien zij zowel ten aanzien van de andere Italiaanse staten als tegenover de Spaans-Habsburgse vorst een belangrijke positie wilden verwerven op het Europese schouwtoneel. Nieuws en informatie waren belangrijke politieke instrumenten. Uit de nieuwsberichten komt naar voor dat het voor de tijdgenoten duidelijk was dat met de beeldenstorm de situatie in de Nederlanden grondig was veranderd. De auteurs van deze verslagen creëerden echter bewust een heel ander narratief over de beeldenstorm. Door de nadruk te leggen op de steden die verzet boden, was het mogelijk de strijdvaardigheid van katholieken in de verf te zetten. Deze nieuwsberichten werpen dus een ander licht op deze bekende episode in de geschiedenis van de Nederlandse Opstand.

⁹⁰ ASF, MdP 4254, f246-247v.